

БІБЛІОТЕЧНИЙ ПРОЕКТ «ІСТОРІЯ МАЛИХ МІСТ УКРАЇНИ»

У статті розглядається соціально-бібліотечний проект «Історія малих міст України», ініційований фахівцями Державної наукової архітектурно-будівельної бібліотеки імені В. Г. Заболотного, який спрямований на популяризацію інформації про малі міста України.

Ключові слова: малі міста України, бібліотечний проект, регіональне краєзнавство.

У 2008 р. за ініціативи Державної наукової архітектурно-будівельної бібліотеки імені В. Г. Заболотного (далі – ДНАББ ім. В. Г. Заболотного) та підтримки Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України у рамках бібліотечного клубу «Національні святині» було розпочато новий культурно-просвітницький проект – «Історія малих міст України». Основне завдання проекту – активізація науковців, громадськості, місцевого населення до вивчення історії архітектури, будівництва і культури малих міст, архітектурних пам'яток, регіонального краєзнавства, збереження історико-архітектурної спадщини малих міст України.

Новий проект є одним із визначальних напрямків діяльності бібліотечного клубу «Національні святині». Характеризуючи проект, Г. А. Войцехівська, директор ДНАББ ім. В. Г. Заболотного, зазначила: «Робота бібліотечного клубу є одним із видів культурно-просвітницької діяльності бібліотеки і спрямована на популяризацію творчості відомих, маловідомих і невідомих особистостей, які проводять історико-краєзнавчі, мистецтвознавчі й археологічні дослідження, розробляють проекти й будують різні типи споруд, реставрують пам'ятки архітектури та культури і, таким чином, роблять свій важливий внесок у розвиток та збереження вітчизняної архітектурної спадщини» [1]. Під час підготовки до засідань бібліотечного клубу у рамках проекту «Історія малих міст України» на матеріалах бібліотечного фонду проводяться, зокрема, дослідження особистостей: архітекторів, художників, скульпторів, археологів, діячів культури, краєзнавців та ін., життя або діяльність яких пов'язані з досліджуваними малими містами.

Відповідно до закону України «Про затвердження Загальнодержавної програми розвитку малих міст» статус «малого міста» мають населені пункти, чисельність населення яких не пере-

вищує 50 тис. осіб [2]. Таких міст в Україні, відповідно до статистичних даних станом на 1 січня 2011 р., налічується 369, що складає близько 81% від загальної кількості міст держави (див. табл. 1). У малих містах мешкає близько 14% від загальної кількості населення країни та близько 20% від населення усіх міст [3]. Наведені статистичні дані характеризують наявну чисельність населення станом на 1 січня 2011 р.

При доборі малих міст для засідань бібліотечного клубу досліджувалися офіційні дані Всеукраїнського перепису населення України від 5.12.2001 р. Згідно з переписом, в Україні налічувалося 349 малих міст (76% від загальної кількості українських міст) [4]. Відзначимо збільшення кількості малих міст, що свідчить, передусім, про скорочення кількості населення в містах. Наприклад, у 2011 р., на відміну від 2001 р., до малих міст вже можна було віднести міста Сніжне Донецької обл. (49 564 осіб), Фастів Київської обл. (48 517 осіб), Брянка й Ровеньки Луганської обл. (48 509 і 48 694 особи відповідно), Лубни Полтавської обл. (48 122 особи), Нову Каховку Херсонської обл. (48 298 осіб). Крім того, за останнє десятиріччя деяким селищам міського типу було присвоєно статус міста (малого міста). Це такі міста, як Буча Київської обл. і Батурин Чернігівської обл.

Принагідно зазначимо, що в статистичному збірнику наведено відомості щодо наявного населення, тобто населення, яке на момент обліку мешкає на певній території, враховуючи тимчасово проживаючих. Тимчасово проживаючі – особи, які на момент перепису населення перебувають на території певного населеного пункту, але постійно проживають в іншому населеному пункті (за умови відсутності у постійному місці проживання не більше, ніж 12 місяців) [5].

Малі міста мають велике значення для регіонального розвитку країни: одні – як промислові,

інші – як туристичні центри. Крім того, «малі міста відіграють істотну роль у структурі розселення країни. Протягом всієї історії формування держави малі міські поселення були основними й найбільш стійкими елементами каркасу розселення України» [6]. Щодо значимості малих міст в аспекті розселення, архітектори Ю. Пісковський і В. Горелик зазначають, що такі населені пункти мають особливу значимість у системах населених пунктів і, в першу чергу, в локальних. Це визначається сукупністю адміністративно-господарських, соціально-культурних, курортно-рекреаційних, транспортних, торговельних і комунально-побутових об'єктів, що розташовані на їх території. Враховуючи, що більшість із них функціонально забезпечують розвиток місцевих народногосподарських комплексів, мале місто виступає як елемент розселення і залежить від ста- ну й активності її розвитку в цілому [7].

Отже, малі міста посідають особливе місце в історичному розвитку України. Вони є найчисленнішою групою за кількісним складом групою міст, мають значний природний та історико-культурний потенціал. Проте, як констатує державна програма, у малих містах дуже складна економічна і соціальна ситуація, не підкріплюється фінансовими ресурсами реалізація соціально-економічних і культурних програм. Більшість з цих міст має багатовікову історію [8].

На жаль, доводиться констатувати, що значна кількість малих міст України віднесена до категорії депресивних. Натомість їхній потенціал – територія для розселення трудових резервів, наявність унікальних історичних і архітектурних пам'яток – вимагає невідкладних заходів для пришвидшення їх розвитку. Малі міста з славетною історією можуть стати вагомими «донорами» державного бюджету за рахунок розвитку туризму, у тому числі й міжнародного.

Табл. 1. Кількість малих міст України за адміністративно-територіальними одиницями (станом на 01.01.2011 р.)

Адміністративно-територіальна одиниця	Кількість малих міст
Автономна Республіка Крим	10
Вінницька область	17
Волинська область	8
Дніпропетровська область	14
Донецька область	39
Житомирська область	7
Закарпатська область	9

Запорізька область	10
Івано-Франківська область	12
Київська область	23
Кіровоградська область	10
Луганська область	28
Львівська область	40
Миколаївська область	7
Одеська область	15
Полтавська область	12
Рівненська область	10
Сумська область	12
Тернопільська область	17
Харківська область	14
Херсонська область	8
Хмельницька область	11
Черкаська область	13
Чернівецька область	10
Чернігівська область	13
Всього	369

Завдання, яке поставили перед собою автори проекту, вимагало проведення засідань на високому рівні. З цією метою в роботі клубу у якості співорганізаторів беруть участь представники виконавчої обласної, районної та міської влади. У засіданнях бібліотечного клубу, присвячених історії малих міст України, беруть активну участь архітектори, реставратори, історики, археологи, краєзнавці, освітяни, мистецтвознавці, бібліотечні працівники, представники мас-медіа та ін.

Протягом 2008–2011 рр. було проведено 17 засідань бібліотечного клубу, присвячених містам Бару Вінницької обл., Волновасі Донецької обл., Гадячу Полтавської обл., Галичу Івано-Франківської обл., Глухову Сумської обл., Жовкві Львівської обл., Збаражу Тернопільської обл., Змієву Харківської обл., Ічні Чернігівської обл., Корсунь-Шевченківському Черкаської обл., Корцю Рівненської обл., Овручу Житомирської обл., Очакову Миколаївської обл., Сваляві Закарпатської обл., Судаку Автономної Республіки Крим, Хотину Чернівецької обл., Цюрупинську Херсонської обл. Кожен із бібліотечних клубів засвідчив самобутність розвитку малих міст України, унікальність і своєрідність культури регіонів України. Одні малі міста засновані в період Київської Русі та Галицько-Волинського князівства, інші – наприкінці XIX ст. як робочі поселення для працівників залізниці або ве-

ликих промислових підприємств. Проте всі вони до сьогодні зберегли власну культурно-ідентичну автентичність, що підтверджується у виступах учасників засідань.

Зокрема, участь у роботі бібліотечних клубів беруть місцеві самодіяльні фольклорні музичні колективи та майстри декоративно-вжиткового мистецтва. Матеріали, які вони презентують учасникам засідань, свідчать про автентичність й унікальність регіонального фольклору й народної творчості. Деякі з пісень, виконувани лише у відповідній локації, варті фіксації їх на аудіо-та/або відеоносіях інформації з метою збереження їх для прийдешніх поколінь. Вони свідчать про особливості конкретної території і потребують детального текстуального дослідження.

Організатори бібліотечного проекту пропонують залучати до вивчення історії рідного краю школярів, ввести курс краєзнавства у галузевих вишах. Пропозиція отримала схвальні відгуки та підтримку учасників засідань, присвячених різним малим містам.

Після проведення клубів відбуваються подальші дослідження малих міст. Показовим у цьому зв'язку є м. Бар Вінницької обл., з якого 10 червня 2008 р. стартував проект «Історія малих міст України». Зокрема, 2 липня 2009 р. у ДНАББ ім. В. Г. Заболотного проведено «круглий стіл» на тему «Культурна, історична, архітектурна та природна спадщина Барської землі Поділля в контексті сталого просторового розвитку Європи», під час якого учасники – представники місцевої та обласної влади, громадських організацій, науковці, архітектори – обговорювали низку питань щодо розробки концепції історико-культурного та архітектурного розвитку спадщини Барської землі. В концепцію закладені комплексні заходи щодо соціально-культурного, архітектурного, еко-

номічного та природного розвитку міста Бара та Барської землі. Досвід міста Бара щодо розробки подібної концепції використаний смт Ворзелем Київської обл. [9]. У вересні 2010 р. в м. Барі була проведена науково-практична конференція «Барська земля Поділля: європейський спадок і перспективи стійкого розвитку (до 470-ї річниці отримання містом Бар Магдебурзького права)», участь у якій взяли іноземні експерти, що дозволило будувати плани з розвитку міста і приймати практичні рішення на рівні представників влади та громадськості. Завдяки зусиллям дослідниці барської землі А. Сторожук з'явився навчальний посібник «Подільський Бар та його околиці: історія і сучасність (Події. Особистості. Факти)» [10]. Активізація громадськості в результаті проведення клубу свідчить про практичну реалізацію мети й завдань проекту «Історія малих міст України» та необхідність подальшого його розвитку.

Бібліотечний проект планується завершити в 2013 р. У результаті проведеної роботи з реалізації проекту буде видано серію бібліографічних покажчиків «Історія малих міст України», матеріали якого будуть базуватися на фонді ДНАББ ім. В. Г. Заболотного. Бібліографічні покажчики групуватимуться за адміністративно-територіальними одиницями. У виданнях буде вміщено бібліографічну інформацію про всі малі міста України. Бібліографія буде супроводжуватися короткою історичною довідкою про місто та відповідним ілюстративним матеріалом.

Реаліі життя показали, що соціально-бібліотечний проект «Історія малих міст України», ініційований і реалізований ДНАББ ім. В. Г. Заболотного, має актуальність і новизну, сприяє розробці фундаментальних програм розвитку на місцевому та державному рівнях для кожного з малих міст України за участю владних структур та населення цих міст.

Джерела та література

1. Войцехівська Г.А. У Державній науковій архітектурно-будівельній бібліотеці ім. В. Г. Заболотного: новий бібліотечний проект / Г. А. Войцехівська // Будівництво України. – 2008. – № 7. – С. 44.
2. Закон України «Про затвердження Загальнодержавної програми розвитку малих міст» // Відомості Верховної Ради. – 2004. – № 24. – Ст. 332.
3. Чисельність наявного населення України : на 1 січня 2011 року / Держкомстат України ; відп. за вип. Г. М. Тимошенко. - К. : Держкомстат України, 2011. - 112 с.

4. Войцехівська Г. До питання вивчення та популяризації історії малих міст України / Г. Войцехівська // Культурологічна думка : щоріч. наук. пр. / Нац. акад. мистецтв України, Ін-т культурології. – К. : Ін-т культурології, 2011. – № 3. – С. 178.
5. Чисельність наявного населення України : на 1 січня 2011 року / Держкомстат України ; відп. за вип. Г. М. Тимошенко. - К. : Держкомстат України, 2011. - С. 6.
6. Ключниченко Є. Економічні засади розвитку та відродження малих міст України / Є. Ключниченко, Г. Астаулова-Ільницька // Досвід та

перспективи розвитку міст України. – К., 2008. – Вип. 15. – С. 26.

7. Писковский Ю.А. Проблемы развития малых городов Украинской ССР / Ю. А. Писковский, В. П. Горелик // Проблемы развития малых городов : сб. науч. трудов. – К., 1981. – С. 5–6.

8. Закон України «Про затвердження Загальнодержавної програми розвитку малих міст» // Відомості Верховної Ради. – 2004. – № 24. – Ст. 332.

9. Войцехівська Г. До питання вивчення та популяризації історії малих міст України / Г. Войцехівська // Культурологічна думка : щоріч. наук. пр. / Нац. акад. мистецтв України, Ін-т культурології. – К. : Ін-т культурології, 2011. – № 3. – С. 179.

10. Сторожук А.І. Подільський Бар та його околиці: історія і сучасність (Події. Особистості. Факти) : навч. посіб. – К., 2010. – 281 с.

Дмитрий Мироненко

Библиотечный проект "История малых городов Украины"

В статье рассматривается социально-библиографический проект «История малых городов Украины», инициированный специалистами Государственной научной архитектурно-строительной библиотеки имени В. И. Заболотного, который направлен на популяризацию информации о малых городах Украины.

Ключевые слова: *малые города Украины, библиотечный проект, региональное краеведение.*

Dmitro Mironenko

The Library Project "The History of Small Towns of Ukraine"

In article socio-library project "The history of small cities of Ukraine", initiated by specialists of Zabolotnov state scientific of architecture and construction library is described. Project is aimed at popularization of information about small cities of Ukraine.

Key words: *small cities of Ukraine, library project, regional ethnography.*

